

Děti bez hranic

Vybráno z časopisu Informatorium pro mateřské školy

Se závod'ákem si budu hrát já! Fuj, tu hnusnou rybu nesním. Další dramatické výstupy se opakují při oblékání na zahradu, provázejí režim odpoledního odpočinku - malí odmítači prostě udělají všechno pro to, aby se prosadili na úkor učitelčiny autority.

Jakkoli je vymezování hranic bouřlivé, školka by měla být místem, jež dítě o nutnosti dodržování pravidel přesvědčí. Kluků a holčiček, které přicházejí do školky z prostředí, kde nemusí dodržovat pravidla a prakticky nemají stanoveny jasné a přehledné mantinely v chování, přibývá. Liberální přístup rodičů, kteří mnohdy s nejlepšími úmysly aplikují výchovu " vše pro dítě ", se nejednou mění v urputný boj o moc. Je-li dítě zvyklé, že doma vlastní požadavky i okamžité nápady za pomoci bouřlivé scény prosadí, začne tuto taktiku zcela logicky uplatňovat i ve školce.

" Zkusit, jaké výhody se dají na jednotlivých dospělých získat, patří k normálním součástem sociálního učení. Po nástupu do školky přibývá nové testovací prostředí - jestli si doma něco vydupu, pokud stačí zařvat, mrsknout sebou na zem, a okamžitě se všechno točí kolem mě, přemlouvají mě a uplácují, abych to příště nedělal, proč to nezkusit i na učitelku ve školce," vysvětluje motivy malých vzteklounů poradenská psycholožka PhDr. Ivana Halíková.

Když dítě ve školce neustále rebeluje proti režimu, odmítá se společně s ostatními umývat a oblékat, uklízet hračky nebo respektovat pravidla při hře i řízených činnostech, je samozřejmě vhodné zjistit, jak je to s poslušáním doma. Podle doktorky Halíkové je úplně zbytečné zjišťovat, jestli se na mamincin pokyn děcko obuje ochotněji, nejspolehlivějším ukazatelem je domácí režim jídla a spánku. "To jsou základy, které by si tříleté dítě mělo z rodiny přinášet, od nich se odvíjí vše ostatní ", upozorňuje psycholožka.

Režim jídla a spánku

Jenže některé věci připadají učitelkám tak samozřejmé, že je ani nenapadne se na ně ptát. Považujeme např. za normální, že dítě dostává na talířku vlastní porci jídla a má svým způsobem zodpovědnost za to, co snědlo. "V posledních letech jsem se už několikrát setkala s tím, že v rodinách to zase tak samozřejmé není. Mámy nandávají sobě i dítěti na jeden talíř a dojídají zbytek. Dalším signálem nerespektování režimu je, pokud dítě nejí s ostatními, ale podstrojuje se mu, kdykoli projeví zájem, že by něco snědlo - a když odmítne uvařené jídlo, rodina začne snášet na stůl jiné pochutiny, " říká doktorka Halíková.

O tom, jak kluci a holčičky přistupují k respektování hranic, svědčí i rituál večerního usínání.

"Tanečky", aby brouček neustále lezoucí z postele konečně usnul, stejně jako sdílení manželského lože s potomkem, jsou podle psycholožky Halíkové nejspíš svědectvím toho, že rodiče neumějí dítěti vymezit mantinely a v jejich rámci mu poskytnout potřebný pocit jistoty a bezpečí.

Jakmile se podaří dostat pod kontrolu režim jídla a spánku, je cesta k dalšímu vytyčování a dodržování hranic snažší. Ve školce opravdu nezbývá než na stanovených pravidlech trvat, od věci není ani klidné popovídání si s rodiči na téma výchova a návrh na společné vymezení pravidel, která platí ve školce i doma. Mezi dvěma extrémy - naprostou benevolencí a nucením dítěte do jídla, z něhož se mu skutečně dělá zle - je velký prostor pro cestu citlivého přizpůsobení se individuálním potřebám konkrétního jedince.

Vzteky bez sebe

Dlouhodobý výchovný cíl a postupné kroky rozplánované do jednotlivých činností jsou jedna věc, okamžitá reakce na dramatickou scénu je věc druhá. Jak se zachovat ve chvíli, kdy sebou dítě vztekle mrskne na zem a kope nohama? Postavit ho na ně a lupnout mu jednu na zadek samozřejmě nejde. "Setkala jsem se i s druhou krajností. Učitelka, nejistá ve své roli, začala dítě utěšovat a ustoupila z pozice své autority, jen aby nemělo důvod stěžovat si rodičům, že se mu ve školce nelíbí," líčí doktorka Halíková.

V podobných případech doporučuje nejprve zajistit, aby nedošlo ke zranění, pokud např. začne dítě běhat po třídě, bouchat nebo házet věcmi. Zklidnit se dá třeba i tím, že je učitelka odchytne na klín a chvíli drží v klidu. Musí být ovšem jasné, že se nejedná o pochování a chlácholení. "Nevhodné chování je potřeba před ostatními dětmi odsoudit, poukázat na to, že něco takového do školky nepatří, že takhle se chovají malé děti," doporučuje odbornice. Důležité je kritizovat chování, ne dítě samotné. /Řekneme-li, že podobně křičí miminko, když mu upadne dudlík, protože ještě neumí mluvit ani si ho samo neumí podat a dát do pusy - a Martin se před chvílí choval jako to malé mimino, není to z hlediska Martina ani ostatních dětí totéž, jako když řekneme, že Martin je ještě malý a hloupý, případně, že se neumí chovat/. Jakmile se po chvíli trucování připojí k ostatním nebo když pověstný rebelant splní zadaný úkol, zaslouží hlasitou pochvalu.

Předškolní děti reagují situačně, proto je z výchovného hlediska nutné řešit situaci okamžitě, nenechat ji " vyšumět do ztracena" a odpoledne si stěžovat matce. Právě zkušenost /často úplně nová/, že výstupem se požadovaná hodnota nezíská, je z hlediska zdravého rozvoje dítěte velmi užitečná. Nefunguje-li při výchově spolupráce s rodinou, často to dopadne tak, že na učitelku se dítě neodvážá, ale matce bude klidně ještě dlouhé měsíce dělat v samoobsluze okázalé divadlo.

Holčičky jsou hodnější

Pokud dramatická scéna dítěti přináší žádoucí pozornost, jeho negativní jednání se posiluje. Jestliže se křikem, vztekem, dupáním či kopáním nic nezmuže, logicky by takové chování mělo slábnout. Ukazuje se ale, že daleko dříve opouštějí neúspěšnou taktiku holčičky, než kluci. Že by byly hodnější a daly se snadněji vést?

"Je to spíš tím, že holčičky své vzdory ventilují jinak. Častěji jim totiž záleží na tom, aby byly sociálně akceptované, a dříve než kluci přijdou na to, co k výsledku nevede. Poměrně záhy jsou schopné objevit, že z rodičů dostanou víc úsměvem, pomazením - odzbrojí je na klíně pusou a pak si o něco řeknou. A pokud ani tohle nezabírá, vymyslí něco jiného. Kluky přání něco získat daleko víc opanuje, víc za tím jdou. Kluci vidí před sebou hlavně cíl, holčičky hledají cestu, kterou se k němu dá dojít," tvrdí psychologka. Z čehož ovšem ale vůbec neplyne, že by se holčičky mazlily jen ze zjištěných důvodů a kluci

se mazlit nechtějí. Chtějí, ale sociální význam mazlení jim dojde mnohem později, nechápou, jak ho lze využít. Přijdou na to mnohdy tak pozdě, že už se jim zase mazlit nechce.

I když učitelka dodrží všechna pedagogická doporučení ohledně jednání s rebelujícím odmítačem, stává se, že většinou právě kluci se při další příležitosti vztekají znovu. Doktorka Halíková radí jediné: vydržet. "Prostředí školky je určitý mikrosvět a tím, kdo do něj vnáší režim, jsou právě učitelky. Je to hierarchicky uspořádané prostředí, žádné partnerství nebo kamarádství. Ať už dítě provede cokoli, vždycky zůstává v roli dítěte," říká odbornice. Učitelka se samozřejmě může naštvat, určitá situace ji může na chvíli rozhodit, ale nemůže se vzdát role autority. Vůbec nevadí, když dá před dětmi najevo emoce, důležité je, aby zůstala "svá" a její chování bylo pro děti čitelné. Když Honzík vztekle praští kostkou a rozmetá Pavlíkův hrad, temperamentnější pedagožka ho v té chvíli naprosto přirozeně rozzlobeně okřikne. Pak ale nesklouzne jako Honzíkova maminka do lamentující scény, ale situaci vyřeší jako kvalifikovaná odbornice. Přesto může Honza metat kostkami několik dalších týdnů.

Nejméně šťastnou variantou je, pokud Honzíkova matka vidí v jednání svého čtyřletého vzteklouna projev silné osobnosti, případně, pokud je jeden z rodičů ochoten dalekosáhle ustupovat, jen aby byl doma klid. Spolupráce na společném stanovování mantinelů s takovou rodinou je pak mizivá. Přesto děti režim a pravidla školky často s ulehčením přijmou. V předškolním věku ke zdravému vývoji dětské psychiky totiž konfrontace vlastního já s vnějšími omezeními patří.

PhDr. Daniela Kramulová /redaktorka časopisu Psychologie dnes /